

DIALOG JAKO CESTA K SOUČASNÉ SLOVENSKÉ LITERATUŘE

Součková Marta. *P/r/ózy po roku 2000*. Fintice: Face, 2021. 216 s.

Jana Pátková
Univerzita Karlova
jana.patkova@ff.cuni.cz

Monografické zpracování živého a nepoddajného materiálu současné literatury má ve slovenském literárním kontextu minimální zastoupení. Marta Součková se na cestu interpretace nejmladší slovenské literatury vydala v žánru monografie už podruhé. V roce 2009 jen s nepatrným časovým odstupem analyzovala ve své publikaci *P/r/ózy po roku 1989* klíčové prozaické texty devadesátých let 20. století. Titul její druhé knihy *P/r/ózy po roku 2000* přiznaně navazuje na analytické sondy do slovenské literatury devadesátých let a významně tak rozšiřuje pohled na současnou slovenskou literaturu o interpretaci próz debutantů, kteří po roce 2000 teprve vstoupili do slovenského literárního kontextu. Na margo toho v úvodní kapitole také zmiňuje, že ji vždy „viac lákali neprebádané cesty ako vychodené trasy“ (s. 10). Tento postoj potvrzuje autorka celým svým porevolučním literárněvědným působením. Marta Součková je domovskyspjata s Prešovskou univerzitou, kde přednáší a od roku 2010 odborně zajišťuje každoroční konferenci o nejmladší slovenské literatuře. Editorovsky zodpovídá za stejnojmenný konferenční sborník: *K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry po roku 1989 a (později také) po roku 2000*, ve kterém na jedné ploše najdeme rozmanité podoby kritických reflexí současné slovenské literatury. Jako moderátorka a později diskutérka v literárněkritickém formátu vystupuje od roku 2016 v dnes již dostatečně etablovaném internetovém diskusním pořadu *Literárny kvocient*.

Ať už jde o tištěné zdroje, nebo elektronické formáty, za všemi zmiňovanými literárními aktivitami Marty Součkové stojí v klíčové pozici dialog. Na dialogický charakter svých interpretací explicitně upozorňuje také v úvodní části monografie: „[...] chcem vstupovať do (polemického) dialógu s ostatnými kritikmi“ (s. 11). Její motivace v přístupu k jednotlivým autorům a jejich literárním dílům je dvojího charakteru, směřuje dovnitř textu i směrem ven, respektive k samotnému literárněkritickému procesu: „Zdá sa mi totiž, že v poslednom čase sa vzájomne čítame len málo, že monografie, zborníky či recenzie o tom-ktorom diele pozná len skupina ‚zasvetených‘“ (s. 11). Dialogičnosť jejích interpretací nemá monotematický charakter, ale aktivně se prosazuje na ploše monografie jako vícesměrná diskuse. Autorka pomocí dialogického formátu utváří bohatou komunikační síť, která zahrnuje nejen několik generací slovenských literárních kritiků, ale otevírá diskusi i směrem k české literární kritice, která porevoluční slovenskou literaturu rovněž reflektuje, byť nahodile a nesoustavně.

Monografii tak můžeme číst nejen jako soubor konkrétních interpretací próz slovenských debutantů po roce 2000, ale také jako příběh současné literární kritiky. Druhotně se zde totiž formuje neméně důležitý obraz nejmladší, střední i nejstarší generace literárních kritiků, kteří se v rámci tištěných i internetových zdrojů ak-

tivně podílejí na celkové reflexi současné slovenské literatury. Českým čtenářům jsou dobře známí nejstarší představitelé literární kritiky a literární historie, ke kterým v monografii Marty Součkové patří zejména Vladimír Petřík, Peter Zajac či Valér Mikula. Mnohem užší okruh českých čtenářů už bude znát Petra Darovce, Vladimíra Barboríka či Radoslava Passiu a Ivanu Taranenkovou. První jmenovaní kriticky doprovázeli autorskou generaci devadesátých let, další vstoupili do literárněkritického procesu až po roce 2000. Knižním výstupem jejich mnohaletého reflektování slovenské literatury ze začátku nového milénia je kolektivní monografie, v níž vyjadřují svůj generační postoj ke slovenské literatuře po roce 2000, *Hľadanie súčasnosti: Slovenská literatúra začiatku 21. storočia* (2014).

Ačkoli obě monografické práce (*P/r/ózy po roku 2000* a *Hľadanie súčasnosti*) zahrnují přibližně stejné období a ve výběru některých témat se protínají, jedná se o zcela odlišné přístupy k literárnímu textu. M. Součková neuplatňuje panoramatický pohled na vybraný korpus textů, ale tematologicky se soustřeďuje na hloubkovou analýzu literárních textů, o nichž je přesvědčena, že přinášejí novou, odlišnou či nečekanou estetickou výpověď ve vývoji slovenské literatury. Nejmladší generaci slovenských literárních kritiků potom reprezentují Viliam Nádaskay či Matúš Mikšík, kteří se aktivně zapojují do rozmanitých kritických formátů literárního života na Slovensku. Součástí dialogu je i česká literární kritika zastoupená prakticky jen dvěma jmény, Lubomírem Machalou a Michalem Jarešem, za polskou literární kritiku se objevuje jen polský slovakista z Krakova Rafał Majerek. Pro slovakisty a pečlivé čtenáře slovenské literatury u nás (tedy opět velmi úzký okruh odborné či laické veřejnosti) není takto načrtnutá situace vůbec překvapivá a dokládá poměrně nízký zájem o slovenskou literaturu v českém kulturním kontextu. Monografie přitom zahrnuje texty, které jsou čtenářům dostupné v překladu do češtiny, většina z nich vyšla v nakladatelství Větrné mlýny, kde v roce 2012 vznikla speciální slovenská edice s názvem Česi čítajte!

Podstatnější je dialog nasměrovaný dovnitř, do hloubkových struktur textu. Autorka si vybrala sedm autorů, na něž v chronologicky řazených kapitolách zaměřuje svoji analýzu: Víto Staviarsky, Richard Pupala, Maroš Krajňak, Jana Beňová, Ondrej Štefánik, Ivana Dobrakovová a Michaela Rosová. Vedle autorčina dialogu s konkrétními prózami i rozmanitými podobami literární kritiky už na první pohled upoutá velmi precizně vymezený kontext, do něhož je hledání estetických hodnot a významového jádra literárního textu zasazeno. Autorka je si dobře vědoma, že se nemůže opřít o literárněhistorické zhodnocení autorů, jimž se v monografii věnuje. V jejich výběru reflektuje proměny poetiky i výrazových prostředků ve slovenské literatuře po roce 2000: spojujícím komunikačním mostem mezi vybranými prozaiky je nová poetika. Každý z prozaiků vstupuje do literárního kontextu s jinou autorskou poetikou, jíž se odlišuje od ostatních debutujících autorů. Ačkoli by velmi lákavým a zjednodušujícím měřítkem mohlo být zařazení autorů, jejichž texty získaly slovenskou literární cenu Anasoft litera, autorka se k některým laureátům i finalistům v uplynulých letech staví kriticky. U oceňovaných titulů zejména z posledních let otevřeně verbalizuje své pochybnosti o jejich estetické platnosti a otevírá funkční polemiku. Takovým příkladem jsou prózy Ivana Medešiho z roku 2018, jež vyšly pod názvem *Jedenie* a získaly Cenu Anasoft litera za rok 2019 (nebyly přeloženy do češtiny). Výsledky Anasoft litery se zpravidla promítají do překladatelských strategií

a už z tohoto důvodu by monografie Marty Součkové mohla sehrát důležitější roli při výběru knih k překladu do češtiny.

Z korpusu textů analyzovaných autorů však nadále zůstává zcela stranou překladatelského zájmu prozaická tvorba Jany Beňové. Ta je v českém prostředí kvůli absencujícímu překladu takřka neznámá, a proto může daná monografie nezanedbatelným způsobem českým čtenářům otevírat cestu také k jiným podobám současné slovenské prózy. Autorka se totiž nebojí v procesu interpretace srozumitelně vyjádřit své hodnotové hledisko, jímž obnažuje esteticky účinné, nebo naopak méně zdařilé textové a významové segmenty analyzovaného literárního textu.

Součástí její přesné diagnostiky literárního díla jsou obvyklé metodologické postupy vycházející z oblasti tematické, která jí umožňuje ponořit se do hloubkových struktur uměleckého textu. Autorka se v první řadě soustřeďuje na estetickou funkčnost poetologických i výrazových prostředků. Před čtenářem tak vystupuje důmyslná síť vztahů mezi jednotlivými texty, někdy je pojičkou konkrétní motiv nebo postoj či gesto vypravěče, jindy je spojuje literární prostor.

Zatím jen obecněji zachycené a výše popsané postřehy lze doložit už v první kapitole věnované Víťovi Staviarskému. Velkou pozornost k sobě váže dialogický charakter interpretace, v níž autorka polemizuje s odlišnými literárněkritickými postoji celé řady kritiků, jimž dává prostor v poznámkovém aparátu. Větší negativní ohlas Staviarského próz je možné doložit u českých recenzentů, autorka se této konfrontaci nijak nevyhýbá a směřuje k hlubšímu estetickému zhodnocení funkčnosti a nefunkčnosti Staviarského poetiky i jazyka. Jako *pars pro toto* je možné uvést Staviarského práci s romštinou a dialektem, kterou autorka považuje za nesystematickou; dostává se tak do opozice s recenzemi, které naopak autorovu práci s jazykem vyzdvihovaly jako zajímavou a funkční složku literárního textu. Také tento drobný detail (ale i autorova práce s vrstvou stereotypů) posouvá Staviarského prózu na hranici mezi uměním a kýčem.

Další prozaici, Ondrej Štefánik a Richard Pupala, reprezentují ve slovenském literárním kontextu poetologicky nový typ prózy, která staví na atraktivitě a komunikativní otevřenosti směrem ke čtenářům, aniž by ztrácela estetickou účinnost. Debut Maroše Krajňaka *Carpathia* (počátek karpatské trilogie) byl přeložen do češtiny, jeho navazující texty už zůstaly mimo zájem překladatelů. Kapitola věnovaná Krajňakovi ukazuje, že základy jeho symboliky a nosné konstanty jsou přítomny se silným estetickým účinkem právě a především v jeho debutu. Kromě už zmiňované Jany Beňové mají v monografii své místo i prozaičky Ivana Dobrakovová a Michaela Rosová. V českém kontextu je známá díky překladům zejména Dobrakovová, která podle M. Součkové patří „k najtalentovanejším a najvýraznejším autorkám v ponovembrovej slovenskej literatúre [...]“ (s. 138). Autorka monografie věnuje velkou pozornost kontextualizaci její prózy v domácí tradici i cizích inspiračních zdrojích. Z autorského kontextu Dobrakovové vystupuje v interpretaci M. Součkové jako klíčový román *Bellevue* (do češtiny byly nicméně přeloženy mladší povídkové texty *Toxo* a *Matky a kamionisti*). Překrývání i míjení se českých překladů s esteticky nosnými texty zastoupenými v monografii M. Součkové poukazuje na jeden ze základních problémů, který se týká také překládání ze slovenštiny do češtiny. Překladatelské strategie posledních let víc kopírují výsledky literární ceny Anasoft litera, než aby odražely zájem o esteticky nosné texty.

Přesná analýza estetických kritérií se ukazuje v monografii Marty Součkové jako klíčová pro poznávání stavu současné slovenské literatury. Nejen autorka, ale i čtenář dobře ví, že se v knize píše o „hodnotách, ktoré preverí až čas a ktoré potvrdia alebo vyvrátia ďalšie prózy interpretovaných autorov“ (s. 204). Ve slovenském literárním kontextu spočívá její význam v polemickém dialogu, skrze nějž přistupuje k vybraným prózám. V českém čtenářském prostředí může kniha podstatným způsobem napomáhat v hlubším poznávání slovenské literatury, která má v poslední době významnější zastoupení i v překladu do češtiny.

